

CAPUT QUINTUM.

DE AFFECTIONIBUS ENTIS CONTRAPOSITIS.

§. I.

Identitas, et distinctio.

70 Notiones *identitatis, et distinctio- nis* adeò perspicuæ sunt, ut frustra illarum defini- tionem adducere coneris, quin obscuriores eva- dant. Omnes enim facile concipiunt, *identita- tem* inter aliqua intercedere, idem significare, atque habere *unitatem in essentia: distinctio- nem* verò exprimere *diversitatem* aut rectius *dualitatem*. Non imprudenter hanc correctio- nem apposui: aliud namque est duo esse *diversa*, ac esse *distincta*: duo pondera unius libræ dis- tincta sunt, non diversa; potest quippe unum pro altero substitui in ordine ad examinandum pondus alicujus rei. Uncia autem, et pondo di- versa sunt, quum nequeant invicem substitui modo indicato. Ex his harum vocum notiones haud ægrè concipies: eas tamen promiscuas ha- beri passim animadvertes. Re tamen vocabula contraposita sunt *identitas, et distinctio, di- versitas, et similitudo*. Distinctio separationem notarum essentiam componentium tantum indi- cat; diversitas etiam dissimilitudinem.

71 Identitas dividitur 1. in *realem et for- malem*. Realis inter ea datur, quæ etsi notioni- bus diversis concipiuntur, eandem habent es-

sentiam: *ut animal, et rationale* in homine, quæ re idem sunt, quamvis notiones diversæ sint. *Identitas rationis* intercedit inter ea, quo- rum unum sine altero concipi nequit: hominis notionem numquam habebis, quin esse *animal rationale* cognoscas. 2. In *adæquatam, et in- adæquatam*: prima intervenit inter ea, quæ se- cundum omnia sua constitutiva idem sunt: al- tera inter totum, et illius partem intercedit: binarium ex. g. cum unitate *inadæquatè* idem est, quia unitas pars est binarii. 3. In *puram et mixtam*: cave hoc membrum divisionis cum antecedente confundas; neque enim idem est *identitas inadæquata, ac mixta*. Hæc tantum inter essentiam et personas divinas reperitur in ineffabili Trinitatis mysterio, ubi natura di- vina tres personas distinctas inter se, et cum essentia *identificatas* includit. Ceterum in re- bus creatis *identitas pura* solum invenitur, vi- delicet non admixta distinctione. Demùm *iden- titas moralis* illa dicitur, quæ in re physicè va- riata in existimatione tamen eadem permanen- te, invenitur. Qui mutuo dat pecuniam, eam- dem recipere dicitur, quum valor ejusdem ipsi à debitore restituitur, etiamsi nummi distincti sint. Quod si idemet nummi accepti resti- tuantur, *physica* erit.

72 Ex præmissis divisionibus *identitatis*, etiam *distinctio- nis* partitiones deducuntur. Nam 1. *distinctio realis* inter duo, quorum unum non est realiter aliud, sive essentias distinctas habent, intercedit. *Rationis* verò, sive intellec- tualis distinctio identitatem realem suponit, ac

diversitatem tantum inter *conceptus formales* (Log. 12), sivè modum nostrum concipiendi includit, ut inter animal et rationale. 2. *Adæquata distinctio* inter ea, quæ ne *inadæquatè* sunt idem, ut anima, et corpus intervenit. Corpus verò ab homine *inadæquatè* distinguitur, quum sit illius pars, non totus homo. 3. Quod ad distinctionem *puram et mixtam, physicam et moralem* attinet, notiones sunt *superfluxæ*, quum nullibi usurpentur.

73 Alias insuper distinctionum species exponere oportet, eo quod in *physica*, ac *theologia* usurpari soleant. *Distinctio modalis* est illa, quæ inter ens, ac ejus modos intervenit (34). Fatendum tamen, hanc modalem distinctionem esse *puram distinctionem realem*. Globus enim cereus in cubum, ac mille alias figuras conformari potest, essentia ceræ eadem manente, quod certissimum argumentum est distinctionis realis. Unum tantum discrimen intercedit; nimirum, quod modi sunt inseparabiles à re cujus sunt modi, neque sine illa concipi possunt.

74 Celebres olim fuerunt inter philosophos peripateticos, atque etiam inter theologos locum habent *distinctio formalis ex natura rei, et virtualis*. Prima nomen ducit ab attributis essentialibus rei, quæ *formalitates* etiam vocantur. Ex. g. in homine *animalitas, rationalitas, substantialitas etc. formalitates* sunt, quæ etsi realiter idem sint in homine, ex natura sua formalitatis sunt distinctæ independenter à nostro concipiendi modo, inter quas *distinctio realis*

intervenire non potest; quum res non sint, nec separabiles, sed tantum formalitates, quæ verè atque independenter à nostro concipiendi modo plures in ente reperiuntur. Idem pariter ad attributa divina transferunt auctores hujus distinctionis, quam à Joanne Duns, qui ab ejus patria Scotus dictus est, inventam referunt; quamvis ejus notiones in operibus S. Bonaventuræ legantur. Per hos igitur auctores omnipotentia, bonitas etc., tam inter se, quam cum essentia divina, distinctione formali ex natura rei modo jam explicato distinguuntur. Quid autem nobis de hac sententia videatur, philosophi è familia Franciscana, per hos illustris dies, Josephi Tamagna verbis exponemus. "Si quis, inquit laudatus auctor, à me nunc exquirat, quid de hac nostræ scholæ distinctione opiner, dicam breviter quod sentio. Quod pertinet ad creaturas, nullius mihi videtur momenti hæc controversia: siquid enim in metaphysicis profeci, vidi equidem, nec libertinorum confutandæ insanix, nec stabiliendis veris theologiæ naturalis dogmatibus *formalem distinctionem* lucem unquam attulisse: quapropter cum in id nervos omnes intendamus, ut quæ sunt solum necessaria, aut saltem admodum utilia in controversiam revocemus, reliqua autem, quibus inania sapiunt, sit propositum relinquere, ideò quæstionem hujusmodi non instituendam ducimus." (*Ont. Sect. 2. art. 5. §. 1.*)

75 Totidem verbis idem de distinctione virtuali dictum habe: ejus tamen expositionem

præterire non licet. Distinctio virtualis per auctores hujus sententiæ est virtus distinctionis realis ad evitanda contradictoria, quæ alioqui talia essent, si hæc distinctio non daretur: ex. g. homo per animalitatem similis est leoni, per rationalitatem similis eidem non est; cum lapide in notionibus *entis* et *substantiæ* convenit reliquis notis *viventis*, *sensibilis* non convenit: en igitur contradictoria, quæ talia forent, nisi virtute distinctionis realis veluti quodam pharmaco sanarentur, quin ipsa distinctio reapse intercedat. Recentiores aliqui aliam distinctionem virtualem confixerunt, quæ nihil aliud est, quam *distinctio rationis*, sive fundamentum, quod habet intellectus, ut concipiat veluti distincta, quæ realiter sunt idem: hanc etiam *fundamentalem seu virtualem extrinsecam* appellant. Hujusmodi distinctionem tam in attributis divinis, quam in creatis, nullus etiam ex impugnatoribus prædictarum opinionum admittere gravabitur. Quis enim dubitat tam in attributis divinis, quam à creatarum rerum proprietatibus ansam dari, ut rem unam, puta divinam essentiam, in plures veluti partes cogitatione dividamus? Sapientiam æternam concipimus tamquam mentem immensam, in qua omnes rerum ideæ sine ulla confusione, et ordine, claritate, qua fuerunt, sunt ac erunt, veluti in limpidissimo speculo representantur: quin interim de justitia Dei, bonitate, et sanctitudine cogitemus. A longè inter cespites ignotum objectum aspicio, quod motu progressivo se moventisspeciem indubiam præ se fert: aliquid ani-

mal esse deduco à sensu communi edoctus, nihil se movere posse, quod capax sensationis non sit: amicum deinde per aliam viam, idem nemo ingressum, ex ejus allocutione cognosco, ac judico rationis participem, quem prius tantum animal facultate se movendi, præditum noveram. En quomodo et fundamentum in rebus, et in intellectu virtus ad separanda ea, quæ extra mentem res una, eademque sunt, reperitur. Vide quæ diximus art. 37. Logicæ.

§. II.

Singulare et universale.

76 Ex notionibus *unitatis* (64) individualis deducitur quid sit *singulare*, illud nimirum quod unum est in essentia, seu est omnimodè determinatum, ac proinde unum in sua specie constituitur. Idem enim est esse *singulare*, ac *individuum* suæ speciei.

77 Corol. Omnia igitur, quæ in rebus existunt, aut existere possunt, *singularia* sunt, quum nihil queat poni, quod omnimodè determinatum non sit. A quo tamen hæc determinatio, sive *principium individuationis* provenit? Fuerunt, qui illud in materia constituerent, ita ut *spiritus* omnes diversæ speciei judicarent, puta Angelos, eo quod nec materia concreti sint, nec relationem ad materiam habeant, ut anima hominis.

78 Positio. I. "Principium individuationis statuendum est in omnibus constitutivis, per quæ res determinatur, ut una sit." *Prob.* Ab

eo sumendum est principium individuationis, per quod res una constituitur *unitate numerica* (64); at hoc præstant omnia sua intrinseca constitutiva: ergo ab his provenit ejus *individuationis*. *Prob. min.* Ratio sufficiens, cur Petrus sit tale individuum speciei humanæ, est, quia habet hæc intrinseca constitutiva, et non alia; his enim positis, intelligitur Petrum esse *indivisum, aut indivisum à se, et divisum ab aliis*.

79 Objiciunt. Materia efficit rem singularem, atque omnimodè determinatam: ergo ab ea sumendum est principium individuationis. *R. Dist. ant.* Materia efficit *sensibiliter* etc. *conc. ant.* metaphysicè, *neg.* In hunc fortasse scopulum impegerunt, qui ejusmodi opinionem excogitarunt, videntes, res sensibiles nobis fieri atque unam ab alia discerni per concretionem materialem, quam habent. Quod si placeat, *individuationem sensibilem* hanc appellare, atque à materia sumere, per me licet: hæc tamen potius à modis, seu accidentibus sumenda foret, quum materia per illam sensibilis nobis fiat.

80 Universale est *unum in multis*; quod tripliciter concipi potest: 1. *In genere causæ*, sive ut ajunt, *in causando* qualis est Deus, à quo omnia procedunt, et causa universalis dicitur. 2. *In genere signi*, sive in *repræsentando, significando, aut prædicando*: sic vox *homo* repræsentat, significat, et prædicatur de omnibus hominibus. 3. Demùm *in genere naturæ*, quod *in essendo* dicitur, eo quod revera sit unum et multiplex.

81 Corol. Duæ illæ species universalis in genere *causæ et signi* sine ulla controversia sunt admittendæ. Quin de Deo loquamur, intellectum nostrum ab sigularibus notas quasdam abstrahere, quæ pluribus sunt communes, adedque et ipsa repræsentant sub illis notis, à quibus etiam significantur, quum voce proferuntur, ac verè de ipsis affirmantur in propositionibus; res est vel ipsius dialecticæ imperitis notissima. Hinc quinque prædicabilia Porphyrii (Log. 18), totidem sunt species universalis, quæ non nisi in intellectu nostro locum obtinent. *Genera enim, species, differentia etc.* sunt notæ essentialis ab intellectu nostro abstractæ, quæ in rebus non nisi contractæ reperiuntur. At natura cujusque speciei, hominis ex. g. nonne est una, quæ in plura individua dispescitur? Ita sanè aliquibus visum est, quid nos sentiamus, sequenti assertione exponemus.

82 Positio 2. "Universale extra mentem nostram nec esse, nec concipi potest." *Prob. Notio universalis* est, quod sit unum in multis: hoc autem apertè pugnat cum *principio contradictionis*: ergo universale in rebus non datur. *Prob. min.* Idea unitatis *metaphysicæ* excludit alteram multiplicatis; ac universale utramque includit: ergo esset simul unum, et non unum, multiplex, et non multiplex. Præterea in rebus omnia determinata sunt, et individua (77): at universale est quid indeterminatum, et vagum: ergo non datur.

83 Objiciunt. Natura humana est multiplex in omnibus hominibus, et singularis in quovis.

at hæc est ipsamet notio *universalitatis*: ergo etc. R. *neg. min.* Nam hæc natura singularis in Adamo non est eadem identitate reali, quæ per omnia individua propagatur; quod notio universalis in *genere naturæ* designat, alioquin omnia individua speciei humanæ essent unicus homo. Similitudo quædam notarum essentialium in individuis cujusque naturæ reperitur, quæ præbet intellectui fundamentum, ut illa confundat, ac veluti unum repræsentet, abstrahens ab notis individualibus, alterum ab altero ex individuis discernentibus. Verùm pudet in hujusmodi ineptiis tempus terere.

§. III.

Simplex, et compositum.

48 Ens nullas habens partes, *simplex* dicitur: *compositum* verò, quod ex partibus coalescit. Anima hominis *simplex* est; partibus enim prorsus destituitur: homo autem, qui ex anima, et corpore componitur, ens *compositum* erit. Unitas in serie integrorum *simplex* est, à binario omnes numeri compositi sunt ex unitatibus.

85 Corol. 1. *Simplex* igitur prius est, et concipi debet, composito. Enimvero si extant composita, è partibus coalescere debent. Hæ autem partes, aut compositæ sunt, aut simplices: si compositas illas asseras, rursus incidit quæstio de partibus illis componentibus, simplices ne sint, an etiam compositæ, donec ad illud perveniamus, quod partibus omnino ca-

ret, seu *simplex* est. Ratio itaque sufficiens, cur compositum existat, aliundè quærenda est atque in composito, nimirum in simplici, è cuius conjugatione cum alio simplici, compositum oritur. Hoc igitur admissio, et *simplex* admitti debet, quum sit ultima analysis compositi.

86 Corol. 2. Ens *simplex* neque ex composito, neque ex simplici oriri potest. Non ex composito, quo prius est, et concipi debet (*præc.*): neque ex simplici, quum partibus careat, è quo si aliud evelleretur, jam partibus constaret. Loquimur autem de ortu per transformationem, minimè verò de productione ab alio tamquam causa efficiente, è qua omnia simplicia ortum habere debent, nisi in se rationem sufficientem existendi habeant, quod solum in Deo concipitur, qui reliquorum simplicium causa est.

87 Corol. 3. Ens *simplex* in aliud converti non potest. Aut enim totum esse desineret, et hæc non esset conversio in aliud, sed nova alterius productio: aut tantum aliqua sui parte mutaretur, quod pugnantia cum notione simpliciteris (84) involvit. Deindè essentialium rerum immutabiles sunt (21), ejusmodi autem conversio essentialium unius in alteram transitionem necessariò includit: neque enim tantum importat modorum varietatem, qua posita, non unius in aliud conversio sequitur, sed novus ejusdem rei existendi modus.

88 Positio. "Ens *simplex* è nihilo omnino oriri debet, seu creari." Prob. Ens *simplex* ex

composito ortum habere nequit (86): porro neque ex alio simplici per divulsionem, aut conversionem (ibid. et seq.): ergo ex nihilo extrahi debet ab omnipotenti Creatoris manu. Licet enim mens nostra id assequi vi phantasie non possit, ratio tamen evidentissima eam certam reddit, rem aliter esse non posse.

89 Corol. In creatione entis simplicis successio nulla temporis concipi potest, adeoque totum unico instanti è nihilo oriri debet. Pariter ejus destructionem momento temporis fieri necesse est. Ens enim, quod nullas habet partes, successive poni nequit: nam aliquid ipsius in primo instanti existeret, et aliquid non existeret, quod manifestè divisionem includit. Quando igitur ens, cujus nihil antea existebat, in momento temporis oritur, creati dicitur: quod si existere desinat, momento etiam interire debet; quod *annihilari* vocant, eo quod abire in nihilum necesse sit, si quando intereat.

90 Quando duo entia simplicia ita conjuncta sunt, ut tertium aliquod ens in sua specie *unum* efficiant, compositum oritur. Neque hoc ita dictum putes, quasi omne compositum è simplicibus oriri debeat; verùm hæc est prima compositionis idea, qua è simplici ad compositum gradum facimus. Ceterum composita plerumque ex aliis compositis coalescunt, quæ respectu eorundem *partes* dicuntur; ens autem ex ipsis proveniens *totum et compositum* promiscuè audit.

91 Partes alix sunt *essentiales*, quarum vel una ablata, totum perire debet, quippè ad

ejus essentiam pertinens: alix *integrales*, quibus demptis, totum remanere potest. Anima in homine pars essentialis est; nasus, aut oculi, integrales. Hinc totum *physicum*, seu *essentiale* illud erit, quod suis partibus essentiam componentibus, integrale, quod etiam illis ad ejus perfectionem concurrentibus constat.

92 Schol. Pars *aliquota* illa dicitur, quæ aliquoties repetita totum adæquat, ut binarium respectu denarii, quod quinquies repetitum justè complet. En verò pars, quæ numquam æquare potest totum sæpius repetita, sed aut excedit, aut ab eo deficit; *aliquanta* nuncupatur: ita binarium, novenarium, si quinquies repetatur, excedet; si quater, unitate minor erit.

93 Corol. Compositum oriri potest, quin fiat ex nihilo; destrui, aut interire, quin ejus partes pereant, aut *annihilentur*. Nam plerumque partes componentes præcedunt totum, quod componunt, antequam conjungantur: sæpissimè etiam dissociatæ remanent post interitum entis, quod componebant.

94 Schol. Ille nexus, sive conjugatio partium, quo posito, compositum oritur, *unio* etiam solet appellari; in eaque ratio sufficiens existentie compositi statuenda est. Loquutiones illæ, quibus cadaver hominis, puta Petri vita functi, quasi idemet esset individuum ac prius, solemus appellare, minimè philosophicæ, sed conventionales sunt, ut plures alix.

§. IV.

Absolutum, et relativum.

95 *Absolutum* est, quod nullum respectum ad aliud continet sub ea notione, qua ut tale representatur: sic lapis nullum aliud objectum, sive illius ideam excitat sub notione lapidis. Contra *relativum*, ut *pater*, *dominus*, simul ac proferuntur, alterius objecti, nempe filii, aut servi, memoriam concitant. Hinc *relatio* est mutuus respectus unius ad aliud.

96 Corol. Omnis relatio tria necessario includit, *subjectum*, *terminum*, et *fundamentum*. Subjectum est, quod refertur; terminus, ad quem refertur; fundamentum est ratio fundandi relationem. In relatione creatoris ad creaturam, Deus est subjectum, creatura terminus, actio productiva fundamentum relationis.

97 Schol. Quæ referuntur, *relata* dicuntur: quod si relatio mutua sit, ut duo parietes albi, in quibus ratio fundandi eandem utrique tribuit denominationem, *correlata* vocantur. Nec inficiandum, omnem relationem quodammodo *mutuam* dici posse, quum numquam referri possit subjectum ad terminum, quin et terminus ad ipsum respectum habeat, etsi plerumque non eandem tribuat denominationem. Si pater ad filium refertur, et filius respectum ad patrem includere debet; alteri tamen *patris*, alteri *fili* denominationem attribuit.

98 Relationes entium alix sunt *essentiales*,

accidentales alix. Quando fundamentum relationis est aliquid rei intrinsecum, vel quod ab essentia non distinguatur relatio est *essentialis*; ut est relatio duorum hominum, cujus fundamentum est ipsamet essentia naturæ rationalis. Duo verò ætiopes relationem accidentalem invicem habent in colore fundatam, qui ipsis *accidentalis* est.

99 Rursus dividuntur relationes in *reales*, et *intellectuales*. Reales existunt in rebus independenter à nostro concipiendi modo, supponuntque duo entia realiter distincta. Relatio rationis sive intellectualis suo nomine satis indicat ab intellectu fieri, extrema relationis comparante, ut inter definitionem, et definitum usuvenit, quorum respectus in mente nostra tantum existit.

100 Schol. Sunt qui relationes omnes intellectus esse opus contendunt, nullamque realem inveniri relationem affirmant. Verum huiusmodi verborum pugnae expositione thematicis evanescunt, ubi non contendendi, sed rei explanandæ amor succedat. Certum est collationem duorum entium à mente nostra fieri, ubi fundamentum comparisonis existit; independenter tamen à nostris conceptionibus creatorem ad creaturam, patrem ad filium etc. respectum quemdam continere; solum negare poterit, qui numeros sine numerante dari inficietur, atque ab actuali menti numeratione pendere, quod numeri sint, perfricta fronte contendat. Ego quidem sic rem explicarem; *relationes* in rebus extare; ab intellectu *compara-*

tiones pendere: adeoque relationes *realis* dari posse, comparationes *intellectuales* tantum esse.

101 Ut alias relationis species breviter comprehendamus, *connexio* est veluti nexus duorum; quarum neuter sine altero esse potest, si *connexio mutua* sit: si verò non *mutua*, connexus sine altero termino existere non potest. Divina potentia *connexionem* habet cum possibilitate rerum, quam necessario includit ejus immensa fecunditas; quam connexionem etiam potiore titulo habebunt creaturæ ad creatorem. Ipse verò Deus infinitè sibi sufficiens nullum nexum habet cum existentia creaturæ, quæ omnino à creatore suum esse habere debet. En connexionis mutuæ et non mutuæ exempla. *Dependentia* ferè idem est atque explicata *connexio*: sunt tamen, qui notiones diversas esse velint, ne Deum à creaturis quoquo modo pendere dicatur. Ceterum unum ab alio dupliciter dependere potest; *intrinsicus* et *extrinsicus*. Primo modo ens à suis constitutivis dependet: ab eo autem, quod ad ejus existentiam necessarium est *extrinsicus* dependet.

§. V.

Finitum, et infinitum: mutabile, et immutabile.

102 *Limes*, seu *terminus* ferè eandem notionem præsentat, atque *extremum* rei, scilicet id, ultra quod nihil aliud extat ad eandem pertinens. Sic ædificii hujus *limites* sunt, ubi illius parietes deficiunt, nihilque ad ipsum pertinens amplius concipimus, quod et alii vocant

ulterioris realitatis defectum. *Realitas* nimirum est quæ aliquid ponit in ente; cui opponitur *defectus*, sive ut alii dicunt, *carentia*.

103 *Limites* alii sunt *extensionis*, alii *intensionis*. Id dicitur *extensum*, quod partes extra se positas habet, ut hæc charta. *Intensum* verò quod, intacta extensione, in aliquo genere augeri, aut minui potest, ut *calor*. (Vide infra dicenda num. 176.) *Limites extensionis* sunt id, ultra quod extensum non porrigitur, amplius spatium occupando: *intensionis* autem determinatus numerus graduum intensitatis, ultra quem incipit defectus talis qualitatis. *Gradus* porrò sunt veluti partes, in quas dividimus *intensionem*. *Calor* intensior majorem numerum graduum habebit, quam remissior.

104 Corol. 1. Omne id, quod limitibus circumscriptum est, caret aliquibus realitatibus quæ in ipso concipi possunt. Nam sive *extensum*, sive *intensum* sit, eo ipso quod *limites* habeat, desinit habere omnem possibilem *extensionem* aut *intensitatem*; quæ sanè ubi deficiunt, incipit earumdem defectus. Et vicissim id, quod non habet realitates omnes, quæ in ipso concipi possunt, limitibus circumscriptum sit, oportet.

105 Corol. 2. Si ens quodlibet limitibus includitur, aliud majus illo concipi potest in eo genere, quo est limitatum. Nam omnes possibile realitatis in tali genere non includens, aliud ens majorem numerum continens dari potest; quod quidem majus illo propterea esse debet in eo genere, quo plures realitates am-